

”Sorgen var massiv”

Bo Antonsson har skrivit en bok
om Ålesundsolyckan 1868.

Foto: Renny B. Nilsson

Ålesundsolyckan 1868

Vågorna tog 52 man från Sotenäset

Trots att det har gått 146 år är Ålesundsolyckan fortfarande ett samtalsämne på Sotenäset. 52 fiskare omkom i en våldsam storm och en hel bygd drabbades. Bo Antonsson har skrivit en bok om olyckan.

KUNGSÅNEN - Den här historien har följt mig sedan jag var liten. Pappa var smed, det var gott och varmt där i smedjan och när gubbarna åt frukost, berättades det historier. En historia som återkom var Ålesundsolyckan, säger han.

- Min farfar var med och en av de som klarade sig. Min farmors pappa var också med men han klarade sig inte.

Vi sitter i vardagsrummet hos Bo Antonsson på Fiskegården i Kungshamn.

Framför oss på soffbordet ligger boken "Ålesundsolyckan 1868, stor katastrof för små fiskeläger".

Det finns knappt någon med rötter på Sotenäset som inte har släkt som var med vid Ålesundsolyckan.

Men historien om vad som hände har svajat, säger Bo, och han har velat bringa klarhet i vad som hände.

Det var i mitten av februari 1868 som 14 fiskebåtar med besättning på Sotenäset gav sig av för storbuckfiske efter skrei, långa, lubb

och hälleflandra vid Storegga bank utanför Ålesund på norska västkusten. Fem av dem skulle inte komma tillbaka.

Att fiska vid Storegga var inget nytt. Det hade svenska fiskare gjort sedan början av 1860-talet.

Fiskeflågan var stor och de var hemifrån två-tre månader. De fiskade, gick in till Ålesund som hade handel med både sydeuropa och sydamerika, sålde fängsten och gick ut igen.

Men den här gången överraskades de av oväder. Besättningen på Gossen av Gravarne, en av de återvändande båtarna, sade efteråt att orkanen hade kommit "som släppt ur en säck".

Flertalet båtar befann sig i höjd med Sognefjorden när stormen slog till.

Sex av dem, däribland Gossen, var inte bekanta med förhållandena i området och vågade därför inte ligga för nära land.

Det gjorde att de drev till havs när vindstyrkorna ökade och där blev naturkrafterna dem övermåttiga.

Den enda som bemästrade situationen var Gossen även om båten fördes flera dagars resor från land och slutligen hamnade i Trondheim varifrån man sedan tog sig ner till Ålesund.

De andra fem gick under: Commercerådet Wijk och Carl XV från Fiskeflågan, Elgen och Friaren från Bohus Malmön samt Kungshamn från Gravarne.

Anders Person, 29 år, omkom utanför Ålesund. Han var far till Carl James "Jönken" som senare grundade företaget C James Andersson som i dag finns på Smögen.

TVÅ av vraken återfanns senare norr om Hammerfest.

52 man omkom i vågorna.

- Många av fiskarna var unga, inte över 35 år. Farmors pappa, Benjamin Olausson, var 42 år och skulle egentligen inte ha följt med. Han kände sig för gammal, säger Bo.

Men Benjamin övertalades efter att en man i besättningen på en av båtarna hade stulit skeppskassan. Det avslöjades när man skulle proviantera i Göteborg och det var dags att betala.

Kvar i kassaskrinet fanns bara en avruten fällknivspets.

Besättningen fick visa upp sina fällknivar för polisen och på så sätt avslöjades tjuven, vilket märkligt nog blev hans lycka och Benjamin Olaussons olycka, eftersom båten gick under.

- Att farfar klarade sig var också en egenodlig historia. Han ingick i besättningen på Garibaldi, som var en snabbseglare från Fiskegården.

När de skulle segla iväg slog sig ankaret loss från trossen, berättar Bo.

Besättningen började dragga men fick inget napp förvån på kvällen. De blev förenade men det rådde de dem från att hamna mitt i stormen.

Hemma väntade 17 nyblivna änkor, 47 faderlösa barn och 21 gamla som hade förlorat sina försörjare. Fast det dröjde många veckor innan de visste vad som hade hänt.

- Sorgen var massiv, det var fruktansvärt, säger Bo. Många av de drabbade riskerade nu att få gå från hus och hem eftersom båtarna ofta var belånade och det inte längre fanns någon som kunde betala skulderna.

Några försörjningar som Bohus Malmön samt Kungshamn från Gravarne.

Men samhället med landshövdingen Albert Ehrensverd i täten, kom att ställa upp för de drabbade.

de på ett både ovanligt och nytänkande sätt.

Först bildades en nödhjälpskommitté som fick 10 000 riksdaler riksmynt till sitt förfogande. Det var en ansevärd summa på den tiden och man började med

att köpa in de hus som kom att säljas på auktion.

- Sedan skrev man avtal med änkorna och arvtagarna som fick tillbaka husen mot att de inte

fick säljas förän siste arvtagaren var myndig. De 5 000

kronor som blev över fördelade man mellan de som hade det sämst.

- Utöver det startade man försäkringsbolag för fartyg. I Bohuslän var det alldeles nytt, säger Bo.

En del av änkorna gifte om sig ganska snart.

Men eftersom de flesta männen var fiskare var det inte ovanligt att historien upprepade sig. Bo har uppgifter om en kvinna som blev änka tre gånger efter omkomna fiskare.

- Under 1800-talet dramlade till exempel 200 Kungshamnshor, barn och vuxna.

Det sociala engagemang för de drabbade blev en positiv överraskning för Bo. Ingen hade hört talas om det tidigare. Tvärtom.

Många som intervjusades om olyckan i tidningarna på 1950-talet och 1960-talet hade mycket primitiva uppfattningar. Man trodde att allt blev elände och att folk

Ålesundsolyckan är en av de största katastroferna som drabbat

Det var sådana här sjöbåtar som gick under i katastrofen. Modellen är gjord av Bo Andersson, Bovallstrand.

fick gå med tiggarskåven men så var det inte.

På Bohus Malmön ledde katastrofen till att byggnaderna av en ny skola fick skjutas upp, det fanns inte längre pengar.

- Sedan ordnade det sig så bra att vi fick en ny stillperiod i slutet av 1870-talet som väl bidrog till ekonomin.

I boken nämns tankbara önsaker till olyckan. Dåtidens experter pekade på den bristande nautiska kunskapen. Inte alla av de

Många av fiskarna var unga, inte över 35 år.

14 båtarna hade navigatör ombord, det var inte många som kunde navigera på den tiden.

Det kan också ha handlat om båtarnas konstruktion. Det var så kallade sjöbåtar huvudsakligen byggda på Orust, cirka 15 meter långa och däckade. Men de var låga i aktern och därmed känsliga för hög sjö.

Detta och mycket mer om Ålesundsolyckan, fakta och slöbör, kan man läsa i boken. Alla omkomna räknas upp liksom deras efterlevande.

Här finns också många andra berättelser.

De handlar bland annat om bohussläkta fiskets utveckling under 1700- och 1800-talen, katastrofen vid Jutska revet 1755 då 56 fis-

fiskesamhällena i Bohuslän, säger Bo Antonsson. I boken "Ålesundsolykan 1868, stor katastrof för små fiskeläger" berättar han vad som hände.

Foto: Ronny B Nilsson

lake från Orust och Tjörn omkom, fiskare som gravsatts i spanskt jord i Ålesund, de enorma undervattensskred som skapade fiskelägerbanken Storeggen och hur storbackefisken gick till.

Material har Bo Antonsson samlat sedan han var liten grabb.

De senaste åren har arbetet intensifierats och han har intervjuat ättlingar och författare, läst böcker och skrifter och sökt information på internet.

- Fisketången till exem-

pel är ett litet samhälle men det är fascinerande att ett så litet samhälle kan få fram så mycket berättelser som verkligen griper tag i en. Då får man sätta sig ner i lugn och ro och dokumentera för de som finns kvar och för framtiden. Nu pustar han ut. Boken har tagits emot väl, tycker han, och sålts även i Norge där man faktiskt inte hade hört talas om katastrofen utanför Ålesund.

Elisabet Hvittfeldt
skribent i 1984-1985 i Bohuslän
0203 282 55

Storbackefiske och skrei

Vid storbackefiske används en lång lina utöver vilken korta tunna linor med en krok i änden är fästade. Ordet bæka är viltstevenskt, i andra delar av landet heter det lungev. Skrei är en vandrings torsk

från den norska torskstammen. Den börjar i Barents hav och gör sedan sin levandring ner till norska atlantkusten. Den är längre och spetsigare än kusttorsk. Källa: Wikipedia

Karta över Fisketången från 1908, en av många drabbade fiskeläger. Alla de blåmarkerade husen hade någon familjemedlem som drunknat i olykan.

Bo Antonsson

Namn: Bo Antonsson
Ålder: 79 år
Familj: Änkman, tre barn
Bor: Fisketången där han är född och uppvuxen
Yrke: Journalist bland annat på Bohuslänningen i Lysekil på 1960-talet, näringslivschef i Molung i 29 år
Intressen: Lokalhistoria, makrellfiske, barn och barnbarn.
Ser på tv: Fotboll, skidåkning, Kunskapskanalen, nyheter
Favoritträtt: Stekt skarpsill
Aktuellt: Författare till boken Ålesundsolykan 1868.
Övrigt: Har tidigare i samarbete med flera andra, skrivit Sotenset - skeppsbrottets kust, Snurrevadsfisket i Nordsjön 1928-1933, med mera, med mera.